

DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-20>
УДК (UDC): 378.147

А. А. ПЄЛИХ,

аспірант кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
e-mail: artem1985gerartem@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7792-5857>
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ТА КОНЦЕПТ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Мета. У сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) здійснюють суттєвий вплив на всі галузі суспільства. Під їхнім впливом відбуваються зміни в економіці, політиці, культурі, освіті. Мета статті полягає у визначенні концепту (загальні та дидактичні завдання, особливості, напрямки розвитку ІКТ в освіті) формування інформаційної культури майбутніх магістрів із професійної освіти.

Методи. Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс загальнонаукових (аналіз, синтез, аналогія, порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація, систематизація) та емпіричних (аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативної документації) методів.

Результати. Використовуючи ознаки інформаційних технологій обрання пристроїв, за допомогою яких проводиться обробка інформації, було виділено 6 етапів розвитку ІКТ. При цьому було визначено, що освітніми технологіями в професійній освіті вважається система наукових і інженерних знань, а також методів і засобів, які використовуються для створення, збору, зберігання, обробки та передачі інформації в предметній галузі. Дидактичними завданнями, які вирішуються за допомогою ІКТ, як правило, є: посилення мотивації до навчання; активізація процесу навчання; забезпечення гнучкості процесу навчання; удосконалення організації викладання; підвищення індивідуалізації навчання та роботи самого викладача тощо. Аналіз наукових джерел дозволив виявити низку особливостей сучасних ІКТ, а саме: транскордонність; масовість; доступність; модульність; інтерактивність. На підставі цих особливостей було виявлено основні напрямки використання ІКТ в інформатизації вітчизняної освіти: дистанційна освіта; інтерактивні навчально-методичні комплекси (НМК); демонстраційні й моделюючі комп'ютерні програми.

Висновки. У галузі інформатизації освіти сьогодні існує протиріччя між тенденціями її інформатизації та існуючою системою освіти, яка відтворює освітню модель попереднього індустріального суспільства. Розв'язати це протиріччя можливо тільки шляхом різкої та кардинальної перебудови всієї системи вітчизняної освіти. Формування інформаційної культури через самоосвіту є одним із завдань інформатизації освіти, яке вимагає усвідомленої освітньої діяльності, а також розробки й надання відповідних методик. Перспективним напрямом подальших досліджень цієї проблематики є виявлення організаційно-педагогічних умов формування інформаційної культури майбутніх магістрів із професійної освіти засобами інформаційних технологій та їх перевірка на практиці.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: *інформаційна культура, майбутні маістри з професійної освіти, інформаційно-комунікаційні технології, інформатизація освіти.*

Як цитувати: Пєлих А. А. Інформаційна культура майбутніх магістрів з професійної освіти та концепт її формування. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2025. Вип. 84. С. 234-245. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-20>

In cites: Pelikh A. A. (2025). Information culture of future masters in vocational education and its formation concept. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (84), 234-245. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-20> (in Ukrainian)

© Пєлих А. А., 2025

[Creative Commons Attribution 4.0 International \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Актуальність дослідження і постановка проблеми

Процеси суспільного розвитку, що відбуваються в сучасному світі, призводять до поступової заміни індустріального суспільства постіндустріальним, інформаційним. У такій ситуації інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) здійснюють усе більший вплив на суспільний розвиток, а процеси інформатизації охоплюють усі соціальні аспекти діяльності людини, усі сфери її існування в сучасному суспільстві. Під їхнім впливом відбуваються зміни в економіці, політиці, культурі, освіті. За цих умов інформація стає одним з основних стратегічних ресурсів і одним із провідних факторів соціального й культурного розвитку, а інформаційно-комунікаційні технології перетворюються в один із провідних інструментів діяльності людини. При цьому знання, які є продуктом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, позиціонуються як одна з рушійних сил прогресу людської цивілізації, переходу від техногенної цивілізації до інформаційної. Впливаючи на простір культури, ці технології сприяють його трансформації, перебудові згідно з тенденціями розвитку інформаційно-цифрової цивілізації. Відповідно, однією з актуальних проблем сучасності є дослідження впливу інформатизації на простір культури.

Не менш важливо, що процеси інформатизації мають глобальний характер в силу транскордонності інформаційно-комунікаційних технологій. Тією чи іншою мірою вони стосуються всіх країн сучасного світу. Перехід до побудови інформаційного суспільства характеризується інтенсивним розвитком ІКТ, які все частіше виступають основою існування й механізмом розвитку сучасної культури, інструментом культуротворення й задають основні вектори й динаміку розвитку культурного простору суспільства.

Щодо впливу ІКТ на техногенну культуру ми можемо говорити про виникнення інформаційної культури, яка ставить культурний простір цивілізації у відповідність із напрямком суспільного розвитку, заснованого на тотальній інформатизації. На підставі процесів

інформатизації з'являються нові культурні поля – «електронна культура», «мережна культура», «комп'ютерна культура», «екранна культура» тощо, що розширюють техногенну культуру до інформаційної. Техногенна культура виступає в цьому розвитку технологічною, інструментальною базою. По суті, нові культурні складові, що стали породженням індустріального й техногенного суспільства, під впливом процесів інформатизації зазнають значних змін у змістовному плані, додаючи техногенній культурі новий медійний зміст.

Визначальну роль у формуванні й розвитку культури відіграє освіта, залишаючись одним з основних суспільних інструментів соціальної й культурної адаптації людини. Тому одна з провідних ролей у цих процесах належить інформатизації освіти, розробці й впровадженню в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій. Це знаходить відображення, зокрема, у стратегіях, прийнятих на державному рівні. Про що, зокрема, говориться у ст. 3 «Основні завдання Національної програми інформатизації» Закону України від 1 грудня 2022 року № 2807-IX «Про Національну програму інформатизації», у якому інформатизація розглядається як один із основних стратегічних напрямків модернізації вітчизняної освіти.

Незважаючи на наявність різних поглядів на інформаційну культуру, різних підходів до її формування в процесі здобуття професійної освіти, існує низка як теоретичних, так і практичних проблем, вирішення яких вимагає спеціального й глибокого осмислення, а саме:

– найчастіше інформаційна культура людини досліджується досить вузько як професійний компонент при підготовці фахівців у вищій освіті. При цьому відповідні їй культурно-антропологічні характеристики розглядаються тільки з позицій професійної спрямованості освіти, а сама ж вона трактується тільки як інформаційна культура окремої людини;

– хоча інформатизація сучасної освіти впливає на специфіку соціокультурної адаптації, однак не носить загального і цілеспрямованого характеру при формуванні інформаційної культури

людини;

– освіта не розглядається як один з основних інструментів розвитку інформаційної культури суспільства, проте найчастіше саме інформаційно-комунікаційні технології, застосовувані в освіті, створюють умови, завдяки яким і відбуваються зміни в культурному просторі інформаційного суспільства.

Усе це дозволяє констатувати

Аналіз досліджень та публікацій

Розгляд проблем розвитку сучасної культури в рамках становлення інформаційного суспільства перебуває на перетині різних напрямків наукової думки. У дослідженнях з теорії становлення постіндустріального інформаційного суспільства зарубіжних дослідників Д. Белла, М. Кастельса, Я. Масуди, А. Тоффлера, Ф. Уэбстера й ін. розкриваються основні риси цього суспільства. Вони на основі філософського аналізу тенденцій розвитку цього суспільства з різних позицій визначають основні характерні риси його культури. Особливе значення при цьому надається інформаційно-комунікаційним технологіям як основі існування й розвитку сучасної цивілізації. Різні аспекти інформатизації сучасного суспільства розглянуті в роботах вітчизняних авторів А. Ашерова [1], О. Барми [2], Р. Гуревича [3], Ю. Данилевич [4], С. Дишлевої [5], О. Коломієць [7], Л. Кочубей [8], Л. Мілевської-Вовчук [4], Л. Наумової [4], О. Сандулович [11] й ін. Аналіз різних аспектів інформатизації

наявність проблеми, що полягає у тому, що сьогодні не існує теоретичної концепції розвитку інформаційної культури майбутніх магістрів із професійної освіти та її формування засобами інформаційних технологій, яка б систематизувала різні підходи до визначення ролі в цих процесах сучасної освіти на основі її інформатизації та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій.

освіти, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні знайшли відбиття в роботах зарубіжних авторів, таких як G. Abdullina [16], R. Alguliyev [12], I. Bashtanar [14], K. Buzaubakova [16], L. Dzhegistayeva [13], R. Ekhaeva [13], G. Grevtseva [14], E. Kawończyk [15], A. Kvitkovskaya [13], R. Mahmudova [12], G. Mailybaeva [16], R. Nabuova [16], M. Tsiulina [14], A. Turalbayeva [16], J.M. Ward [17], A. Zhubandykova [16] й ін.

Проведене вивчення вищезгаданих наукових джерел дозволяє констатувати, що сьогодні не існує чіткого концепту розвитку культури сучасного інформаційного суспільства, який враховував би сучасний рівень філософсько-культурологічного знання, різні підходи до визначення ролі в цих процесах сучасної освіти на основі її інформатизації та способів її формування засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Постановка завдання

Мета статті полягає у визначенні концепту (загальні та дидактичні завдання, особливості, напрямки розвитку ІКТ в освіті) формування інформаційної культури майбутніх магістрів із професійної освіти. Задля її досягнення необхідно вирішити такі завдання: розглянути етапи розвитку та дефініцію

поняття ІКТ в професійній освіті; визначити загальні та дидактичні завдання, котрі виконують інформаційно-комунікаційні технології в освіті; виділити особливості та напрямки розвитку ІКТ в інформатизації вітчизняної освіти та зробити відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу

Процеси інформатизації сучасного суспільства й тісно пов'язані з ними процеси інформатизації всіх форм освітньої діяльності характеризуються процесами вдосконалення й масового поширення сучасних інформаційних і комунікаційних

технологій. Подібні технології активно застосовуються для передачі інформації та забезпечення взаємодії викладача й здобувача освіти в сучасних системах відкритої й дистанційної освіти. Сучасний викладач повинен не тільки мати знання в

галузі ІКТ, але й бути фахівцем з їхнього застосування у своїй професійній діяльності. Слово «технологія» має грецьке коріння й у перекладі означає науку, сукупність методів і прийомів обробки або переробки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, виробів і перетворення їх у предмети споживання. Сучасне розуміння цього слова включає й застосування наукових і інженерних знань для розв'язання практичних завдань. У такому випадку інформаційними й телекомунікаційними технологіями можна вважати такі технології, які спрямовані на обробку й перетворення інформації. Відповідно, інформаційні й комунікаційні технології – це узагальнююче поняття, що описує різні обладнання, пристрої, способи та алгоритми обробки інформації. Найважливішим сучасним обладнанням ІКТ є комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням і засобами телекомунікацій разом із розміщених на них інформацією.

Розглянемо коротко історію розвитку інформаційних технологій в освіті.

Стрімке входження в наше життя інформаційних і комунікаційних технологій стало можливим завдяки широкому поширенню персональних комп'ютерів і створенню глобальної мережі Internet. Так, нові інформаційні й комунікаційні технології, пов'язані з використанням персонального комп'ютера й мережі Internet, увійшли в життя суспільства дуже швидко, протягом життя одного покоління. Прості засоби роботи з інформацією супроводжує можливість роботи із зображеннями, звуком, мультимедіа. Мікроелектронна база використовує при цьому найдешевші й найдоступніші види енергії, а нові технології вже впливають і будуть усе більшою мірою впливати на науку, освіту, культуру, політику.

Зростання обсягу накопичених людством знань і швидкий суспільний розвиток є основними рушійними силами вдосконалення й збагачення людських і суспільних комунікацій на основі передових технологій свого часу.

Якщо в якості ознаки інформаційних технологій обрати пристрої, за допомогою яких проводиться обробка інформації (інструментарій технології), то, спираючись на результати, наведені у [6], можна

виділити такі етапи її розвитку.

Перший етап (десь до другої половини XIX ст.) – «ручна» інформаційна технологія, інструментарій якої становили: перо, чорнильниця, книга. Комунікації здійснювалися ручним способом шляхом переправляння через пошту листів, пакетів, депеш. Основна мета технології вистава інформації в потрібній формі.

Другий етап (з кінця XIX ст.) – «механічна» технологія, оснащена більш досконалими засобами доставки пошти, інструментарій якої становили: друкарська машинка, телефон, диктофон. Основна мета технології – подання інформації в певній формі більш зручними засобами.

Третій етап (40-60-і рр. XX ст.) – «електрична» технологія, інструментарій якої становили: великі ЕОМ і відповідне програмне забезпечення, електричні друкарські машинки, ксерокси, портативні диктофони. Основна мета інформаційної технології починає переміщатися з форми подання інформації на формування її змісту.

Четвертий етап (з початку 70-х рр. XX ст.) – «електронна» технологія, основним інструментарієм якої стають великі ЕОМ і створені на їхній базі автоматизовані системи управління (АСУ) й інформаційно-пошукові системи, оснащені широким спектром базових і спеціалізованих програмних комплексів. Акцент цієї технології ще більш зміщується на формування змістовної сторони інформації для управлінського середовища різних галузей громадського життя, особливо на організацію аналітичної роботи.

П'ятий етап (із середини 80-х рр. XX ст.) – «комп'ютерна» технологія, основним інструментарієм якої є персональний комп'ютер із широким спектром стандартних програмних продуктів різного призначення. На цьому етапі відбувається процес персоналізації АСУ, який проявляється в створенні систем підтримки прийняття рішень певними фахівцями. Подібні системи мають вбудовані елементи аналізу й штучного інтелекту для різних рівнів управління, реалізуються на персональному комп'ютері та використовують телекомунікації. У зв'язку з переходом на мікропроцесорну базу істотних змін зазнають і технічні засоби

побутового, культурного й іншого призначень.

Шостий етап – (початок XXI ст.) – «мережева технологія» (іноді її вважають частиною комп'ютерних технологій) активно встановлюється. Починають широко використовуватися в різних галузях глобальні й локальні комп'ютерні мережі. Їй пророкують у найближчому майбутньому бурхливий ріст, обумовлений популярністю її засновника глобальної комп'ютерної мережі Internet.

До цього слід додати, що, починаючи з 80-х років XX ст., сума знань у суспільстві зростає вдвічі кожні 2 роки. Змінюється й структура знань: частка традиційних знань зменшується з 70 до 40%, прагматичних з 15 до 10%, але зростає частка нових знань із 5 до 15% і знань, спрямованих на розвиток творчих здібностей особистості, – з 3 до 25%.

Успішність переходу до інформаційного суспільства залежить від готовності системи освіти в найкоротший термін здійснити реформи, необхідні для її пристосування до потреб інформаційного суспільства. Мова йде про вирішення проблеми якісної зміни стану всього інформаційного середовища вітчизняної освіти в поєднанні з українською наукою та суспільною практикою, а також у поєднанні зі світовою вищою школою й світовою наукою. Вирішення цього завдання відкриває нові можливості для прискореного індивідуального розвитку кожної людини в системі освіти й для підвищення якості сукупного суспільного інтелекту, що в перспективі виявить свій позитивний вплив на всі аспекти суспільного життя України.

Для подальших наших міркувань необхідно з'ясувати, що ж таке інформаційні технології в професійній освіті та які завдання вони виконують.

Як правило, під освітніми технологіями в професійній освіті розуміється система наукових і інженерних знань, а також методів і засобів, які використовуються для створення, збору, зберігання, обробки та передачі інформації в предметній галузі. Формується пряма залежність між ефективністю виконання навчальних програм і ступенем інтеграції в них відповідних ІКТ.

Інформаційні освітні технології

реалізуються при застосуванні засобів інформаційно-обчислювальної техніки. Освітнє середовище, у якому реалізуються освітні інформаційні технології, визначають застосовані в ній компоненти: технічні – вид використовуваної комп'ютерної техніки й засобів зв'язку; програмно-технічні – програмні засоби підтримки реалізованої технології навчання; організаційно-методичні – інструкції здобувачам освіти й викладачам з організації навчального процесу. Інформаційні технології зумовлюють можливість і необхідність зміни самої моделі навчального процесу, а саме – перехід від репродуктивного навчання (передача знань від викладача до здобувача освіти) до креативної моделі. У цій новій креативній моделі в навчальній аудиторії за допомогою нового техніко-технологічного забезпечення моделюється життєва ситуація або процес, а здобувачі освіти під керівництвом викладача повинні застосувати свої знання, виявити творчі здібності для аналізу ситуації, що моделюється, та виробити рішення поставленого завдання.

Сьогодні фахівці вважають, що розвиток традиційних і нових технологій повинен іти за принципом додатковості й взаємодіювання. Це, у свою чергу, дозволяє говорити про принципово новий вимір освітнього середовища – глобальний. Цей вимір, що існує в реальному часі, об'єднує в собі всю сукупність освітніх технологій. У наші часи все більше зростає роль інформаційних технологій в освіті, які забезпечуються загальною комп'ютеризацією студентів і викладачів на рівні, що дозволяє вирішувати як мінімум три основні завдання: 1) забезпечення виходу в мережу Інтернет кожного учасника навчального процесу, причому бажано в будь-який час і з різних місць перебування; 2) розвиток єдиного інформаційного простору освітніх індустрій і присутність у ньому в різний час і незалежно одне від одного всіх учасників освітнього й творчого процесу; 3) створення, розвиток і ефективне використання керованих інформаційних освітніх ресурсів, зокрема особистих користуальницьких баз і банків учнів і педагогів з можливістю повсюдного доступу для роботи з ними.

Дидактичними завданнями, що розв'язуються за допомогою інформаційних технологій, сьогодні можна вважати: удосконалення організації викладання, підвищення індивідуалізації навчання; підвищення продуктивності самопідготовки здобувачів освіти; індивідуалізацію роботи самого викладача; прискорення тиражування й доступу до досягнень педагогічної практики; посилення мотивації до навчання; активізація процесу навчання, можливість залучення здобувачів освіти до дослідницької діяльності; забезпечення гнучкості процесу навчання.

Проблеми формування інформаційної культури, інформаційних якостей людини, знайомства здобувачів освіти з різноманітним предметів нової інформаційної культури, освоєння нових способів діяльності людини в інформаційній сфері, нових видів і форм інформаційних комунікацій у суспільстві, у не меншому ступені, можна розв'язати засобами гуманітарних наук. Саме гуманітарні науки покликані забезпечити формування цілісного світогляду, відповідного сучасному рівню розвитку науки й суспільної практики, що враховує соціальне, культурне, мовне, духовне різноманіття сучасного світу, отримання доступу до літературної спадщини й через нього – до скарбів вітчизняної й світової культури та досягнень цивілізації.

У будь-якому навчальному процесі реалізується певна технологія навчання, що відповідає тому типу суспільства, у якому вона застосовується. Формування індустріального суспільства сприяло становленню й розвитку професійної освіти, яка виділилася в інституції, спрямовані на навчання професійним знанням, умінням і навичкам. При цьому освіта повною мірою відповідала культурним настановам індустріального суспільства і стала надалі основою його існування й еволюції. Зв'язок промислових технологій і професійної освіти простежується в їхній масовості, стандартизації й синхронності всього навчального процесу. Це призвело до появи й розвитку освітніх технологій, технологій навчання, тобто відбулося перенесення в освітню практику основних рис масового технологічного промислового виробництва.

Правомірною буде констатація того факту, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій пов'язаний із цілою низкою процесів, серед яких найважливішими можна вважати: виникнення нових каналів зв'язку, що веде до інтенсифікації передачі інформації; заміна паперових носіїв інформації на цифрові; трансформація способів зберігання інформації; зміна системи освіти за допомогою комп'ютерного навчання, використання мультимедіа, локальних і глобальних мереж; диверсифікованість, мініатюризація й економічність інформаційно-комунікаційних технологій і зростання масштабів інформаційних послуг.

Знання в інформаційному суспільстві трактуються як інтелектуальний людський капітал, а інвестиції в людський капітал та в інформаційні технології стають вирішальними, що визначає й задає контури і архітектуру культури. Проблематизація соціокультурної ситуації інформаційного суспільства впливає з невідповідності існуючих технологічних форм освіти процесам інформатизації. При трактуванні суспільства як сфери послуг можна відзначити, що вхід у технологічну освітню систему завжди відкритий і людині для вибору пропонується безліч освітніх послуг, модулів, блоків і т.д., одним з інструментів реалізації яких виступають ІКТ.

У сучасних вітчизняних концепціях і державних програмах інформатизації освіти певне значення надається використанню інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачає таке:

- підготовку людини до життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства: розвиток мислення, естетичне виховання, розвиток комунікативних здатностей, що стимулює експериментально-дослідницькі якості особистості;

- реалізація соціального замовлення: підготовка сучасних фахівців в галузі застосування інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема підготовка користувача засобів інформаційних технологій;

- інтенсифікація й технологізація всіх рівнів навчально-виховного процесу, які спрямовані на формування певного антропологічного продукту за рахунок

реалізації можливостей засобів інформаційних технологій: забезпечення спонукальних мотивів, що обумовлюють активізацію пізнавальної діяльності, поглиблення міжпредметних зв'язків за рахунок використання засобів інформаційних технологій при вирішенні завдань різних предметних галузей.

Однак спроби інформатизації освіти, що відбуваються ось уже протягом чверті століття у багатьох країнах світу, не можуть змінити саму систему освіти відповідно до задекларованих принципів. Це відбувається тому, що не змінюються основні її компоненти – освітня модель як і раніше відповідає основним культурним настановам індустріального суспільства й не може ефективно задовольняти потреби інформаційного суспільства. У найкращому випадку в цю систему механічно привносяться окремі технологічні рішення, тобто, по суті справи, освіта не просунулася далі початкової стадії – комп'ютеризації. А епізодичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті не дозволяє її реформувати відповідно до нових соціальних і культурних запитів. У цій ситуації за допомогою освіти неможливо транслювати соціальні й культурні настанови інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційно-цифрового суспільства. До цього слід додати, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології мають низку особливостей, а саме:

- транскордонність, яка дозволяє долати різні бар'єри – політичні, економічні, культурні, географічні;

- масовість, яка ґрунтується на широкому охопленні аудиторії, можливості у виборі місця й часу доступу до каналів комунікації й передачі контенту;

- доступність, яка зростає з різноманітністю технологічних рішень, а також глобальними тенденціями скорочення «цифрової нерівності»;

- модульність, тобто можливість відбору необхідних для діяльності людини закінчених технологічних рішень;

- інтерактивність, що дозволяє будувати взаємодію між людиною й технологією у формі діалогу, найчастіше у формі природнього для людини спілкування.

Ці особливості ІКТ лягли в основу

визначення й розробки основних напрямків їх використання в інформатизації вітчизняної освіти. Так, найбільшого поширення здобули:

- 1) дистанційний освіта, основу якої становлять інформаційно-комунікаційні технології в сукупності з каналами зв'язку, а використання систем дистанційного навчання, споконвічно орієнтованих за своєю як технологічною, так і соціокультурною суттю на вільне, самостійне й відповідальне проєктивно-гнучке навчання здобувачів освіти;

- 2) інтерактивні навчально-методичні комплекси (НМК), які складаються із сукупності апаратної, програмного забезпечення і навчально-методичних матеріалів, що відбивають технологію застосування цих НМК відповідно до певної методики. При цьому інформаційно-комунікаційним технологіям передається частина функцій транслятора знань. У цьому випадку можна говорити про суттєве соціальне й культурне зрушення: саме через ІКТ починають реалізовуватися функції соціалізації й інкультурації людини. При цьому слід відзначити, що ці функції, які раніше вважалися винятково належними людині, сьогодні відчужуються від неї та передаються технологіям, які тепер не тільки навчають, але й почасти виконують певну виховну функцію;

- 3) демонстраційні й моделюючі комп'ютерні програми, які розширюють можливості традиційних наочних приладів, навчальних фільмів і моделей, що дозволяє зробити процес навчання ще більш наочним.

Інформатизація освіти є самостійною соціокультурною практикою, а також – основою технології соціокультурної адаптації. Відповідно, можна констатувати таке:

- сьогодні існує протиріччя між тенденціями інформатизації освіти та впровадженням в ній ІКТ й існуючою системою освіти, яка відтворює освітню модель індустріального суспільства. Розв'язати це протиріччя неможливо, оскільки необхідна різка й кардинальна перебудова всієї системи освіти;

- в сучасному суспільстві інформатизація освіти виступає одним з основних чинників формування й розвитку техногенної культури;

–використання ІКТ веде до того, що інформаційна культура людини формується без участі самої людини;

–інформатизація освіти породжує нові аспекти культури (віртуальна культура, простір мережної культурної комунікації і т.д.), які безпосередньо впливають на формування інформаційної культури, тим самим впливаючи на розвиток культури сучасного суспільства.

В інформаційному суспільстві процеси інформатизації протікають нерівномірно в силу нерівномірності суспільного розвитку, що породжує одну з основних проблем, як побудови інформаційного суспільства, так і реалізації прав людини в цьому суспільстві. Це, у першу чергу, пов'язано з так званою «цифровою нерівністю», яка існує на декількох рівнях:

–міждержавному, який визначається нерівномірністю суспільного й технологічного розвитку в різних країнах;

–регіональному, який характеризується асинхронним розвитком різних регіонів однієї держави. Це, у свою чергу, пов'язано з економічною диференціацією, кліматичними умовами, наявністю ресурсної бази і т.д. Крім того, історично у великих промислових містах швидше розбудовуються і впроваджуються ІКТ, ніж на периферії й у сільській місцевості;

–соціальному, обумовленим соціальною стратифікацією: різні групи мають різний освітній ценз і рівень доходів. Через це мають різний ступінь доступу до сучасних ІКТ і, відповідно, володіють різним рівнем готовності до їхнього використання як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності;

–статеві-віковому: люди різних поколінь по-різному реагують на технологічні інновації. Так, наприклад, представники старших поколінь отримували освіту й вели активну професійну діяльність в умовах індустріального суспільства, а отже, часто

не знають і не вміють використовувати інформаційно-комунікаційні технології, тобто вони практично виключені з інформаційного сегмента сучасного життя.

Як було відзначено, «цифрова нерівність» є однією з основних проблем формування інформаційної культури й входження людини в культурний простір інформаційного суспільства. Тому одним із основних завдань у сучасній культурі є забезпечення рівних можливостей для всіх по доступу до інформаційно-комунікаційних технологій.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, зокрема в дистанційній освіті, саме й створюють умови для освоєння культурного простору інформаційного суспільства. Найчастіше ІКТ стають чи не єдиним засобом культурної комунікації й доступу до культурної спадщини. Недругорядну роль у розвитку сучасної людини відіграє самоосвіта, отже, формування інформаційної культури через самоосвіту вимагає усвідомленої освітньої діяльності, що неможливо без розробки й надання відповідних методик, що також є одним із завдань інформатизації освіти.

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються в процесах перетворення всього культурного простору, вони залучаються представниками творчих професій (художниками, музикантами, письменниками, режисерами та ін.); створюються електронні бібліотеки, віртуальні музеї, мультимедійні продукти творів мистецтва. У цих умовах виникають окремі й самостійні соціальні страти, чия інкультурація відбувається під впливом цифрових віртуальних форм культури. Проте ці тенденції не враховуються в освіті й основні напрямки інформатизації освіти не дозволяють зняти протиріччя між новими аспектами культури й фактичною нездатністю сучасної освіти стати полем їх вивчення й освоєння.

Висновки

1. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті є не тільки засобом навчання й об'єктом професійної підготовки, але й одним з основних інструментів формування інформаційної

культури людини й суспільства. Відповідно, готовність людини до використання ІКТ у своїй життєдіяльності є однією з основних сутнісних характеристик її інформаційної культури, що розширює

можливості входження людини в культурний простір нового, інформаційного суспільства.

2. Сучасні ІКТ мають низку особливостей, зокрема такі як: транскордонність, масовість, доступність, модульність, інтерактивність. Ці особливості ІКТ зумовили основні напрямки їх використання в інформатизації вітчизняної освіти: дистанційна освіта, інтерактивні навчально-методичні комплекси (НМК), демонстраційні й моделюючі комп'ютерні програми тощо.

3. У галузі інформатизації освіти сьогодні існує протиріччя між тенденціями інформатизації освіти та впровадженням в ній ІКТ й існуючою системою освіти, яка відтворює освітню модель індустріального суспільства. Розв'язати це протиріччя можливо тільки шляхом різкої та кардинальної перебудови всієї системи вітчизняної освіти.

4. Одним із основних завдань у сучасній освіті та культурі є забезпечення рівних можливостей для всіх до доступу до інформаційно-комунікаційних технологій та подолання так званої «цифрової нерівності»: міждержавної, регіональної, соціальної, статево-вікової.

5. Недругорядну роль у розвитку сучасної людини відіграє самоосвіта. Відповідно, формування інформаційної культури через самоосвіту є одним із завдань інформатизації освіти, яке вимагає свідомої освітньої діяльності, а також розробки й надання відповідних методик.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших досліджень цієї проблематики є виявлення організаційно-педагогічних умов формування інформаційної культури майбутніх магістрів із професійної освіти засобами інформаційних технологій та їх перевірка на практиці.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автор повністю дотримувася етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Ашерів, А. Т., Богданова, Т. Л. Наукові та методичні основи формування інформаційної культури студентів технічних університетів: монографія. Х. : УПА, 2010. 407 с.
2. Барма, О. Формування інформаційної культури студентів-менеджерів у рамках діяльності бібліотек вищих навчальних закладів (на прикладі бібліотеки Білоруського державного університету культури та мистецтв). *Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол.* 2014. Вип. 9. С. 254-263. URL: https://www.lnlibrary.lviv.ua/wp-content/uploads/2023/02/Visnyk9_254-263.pdf.
3. Гуревич, Р. С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень*. 2003. С. 354-360.
4. Данилевич, Ю., Наумова, Л., Мілевська-Вовчук, Л. Роль інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі. *Медична освіта*. 2021. №1. С. 83-88. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11977>.
5. Дишлева, С. Інформаційно-комунікаційні технології та їх роль в освітньому процесі. *Освіта.UA*. 2015. URL: https://osvita.ua/school/method/technol/6804/#google_vignette. (дата звернення 12.11.2024).
6. Етапи розвитку інформаційних технологій. URL: <https://tech4science.wordpress.com/2019/11/17/етапи-розвитку-інформаційних-технол/> (дата звернення 26.11.2024).
7. Коломієць, О. Б. Педагогічні умови формування інформаційної культури майбутнього документознавця в умовах сьогодення. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (17 жовтня 2019). Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 54. С.155-159. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1KLMnNFMZ2veqghJeGr3Xylc6m-qjZU8j>.
8. Кочубей, Л. Особливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2017. № 3 (89), травень - червень. С. 44-70.

- URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf.
9. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»: постанова Верховної Ради України від 31 березня 2016 року № 1073-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 17. С.191. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>.
 10. Рівень розвитку ІКТ в Україні та світі. 2015, 21 серпня. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-informaciyno-komunikaciyh-tehnologiy-v-ukrayini-ta-sviti> (дата звернення 21.11.2024).
 11. Сандулович, О. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій та їх роль у «новій економіці» XX-XXI ст. URL: https://revolution.allbest.ru/economy/00801408_0.html#google_vignette. (дата звернення 23.11.2024).
 12. Alguliyev, R. M., Mahmudova, R. Sh. Information Culture Formation as The Most Promising Direction of Individual's General Culture. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2015. Vol. 7. No. 3. Pp. 54-61. URL: <https://www.mecspress.org/ijmecs/ijmecs-v7-n3/v7n3-8.html>. DOI: <http://dx.doi.org/10.5815/ijmecs.2015.03.08>.
 13. Ekhaeva, R. M., Dzhegistayeva, L. I., Kvitkovskaya, A. A. Research of Formation of Students' Information Culture in the Educational Environment. *SHS Web of Conferences. International Scientific and Practical Conference on Social Sciences and Humanities: Scientific Challenges of the Development of Modern Society (SHCMS 2023)*. 2023. Vol. 172. 01007. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317201007>.
 14. Grevtseva, G. Y., Tsiulina, M. V., Bashtanar, I. M., Kirillova, Y. V., Novikov, K. A., Osipova, T. V. Formation of the information and digital culture of university. *ISCKMC 2022 International Scientific Congress «Knowledge, man and civilization»*. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. 2022. Pp. 1164-1171. DOI: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2022.12.149/>.
 15. Kawończyk, E. Wpływ kultury organizacyjnej szkoły na kształcenie kompetencji informacyjnych nauczycieli i uczniów – na przykładzie ZS im. Walerego Goetla w Suchej Beskidzkiej. *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*. 2016. T. II. s. 211-224. URL: https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/b7/bb/b7bb3570-71f7-448f-b6af-6be8477d37b2/kultura_informacyjna_tom_ii.pdf
 16. Turalbayeva, A., Zhubandykova, A. ., Nabuova, R. ., Buzaubakova, K. ., Mailybaeva, G., Abdullina, G. Formation of information culture of students through information technology. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*. 2021. Vol. 13. No. 4. Pp. 794–805. DOI: <https://doi.org/10.18844/wjet.v13i4.6265>.
 17. Ward, J. M. Digital Literacy Development in Teacher Education Programs. *The Journal of the Effective Schools Project*. 2019. URL: <http://journals.sfu.ca/jesp/index.php/jesp/article/view/45>.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2025

Стаття рекомендована до друку 14.03.2025

A. A. PELIKH,

PhD student of the Department of Pedagogy, Methods and Management of Education
e-mail: artem1985gerartem@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-7792-5857>
V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square Kharkiv, 61022, Ukraine

INFORMATION CULTURE OF FUTURE MASTERS IN VOCATIONAL EDUCATION AND ITS FORMATION CONCEPT

Purpose. In the modern world, information and communication technologies (ICT) have a significant impact on all sectors of society. They influence changes in the economy, politics, culture, and education. The purpose of the article is to define the concept (general and didactic tasks, features, trends in the development of ICT in education) of forming the information culture of future masters in vocational education.

Methods. To solve the tasks, a complex of general scientific (analysis, synthesis, analogy, comparison, collation, generalization, classification, systematization) and empirical (analysis of philosophical, psychological, pedagogical, methodological literature, normative documentation) methods is used.

Results. Using the devices used to process information as a sign of information technology, 6 stages of ICT development have been identified. It was determined that educational technologies in vocational education are a system of scientific and engineering knowledge, as well as methods and tools used to develop, collect, store, process and transmit information in the subject area. The didactic tasks solved by ICTs are usually the following: increasing motivation to learn; intensifying the learning process; ensuring flexibility of the learning process; improving the organization of teaching; increasing individualization of learning and the work of the teacher, etc. The analysis of scientific sources has revealed a few features of modern ICTs, namely: cross-border; mass; accessibility; modularity; interactivity. Based on these features, the main directions of ICT use in the informatization of national education were identified: distance education; interactive teaching and learning complexes (TLC); demonstration and modelling computer programs.

Conclusions. In the field of education informatization, there is currently a contradiction between the trends of its informatization and the present education system, which reproduces the educational model of the previous industrial society. This contradiction can be resolved only through a fundamental restructuring of the whole national education system. The development of information culture through self-education is one of the tasks for informatization of education, requiring conscious educational activity, as well as the development and implementation of corresponding methods. A promising direction for further research on this issue is to identify the organizational and pedagogical conditions for the development of information culture of future masters in vocational education through information technology and to test them in practice.

KEYWORDS: *information culture, future masters of vocational education, information and communication technologies, informatization of education*

References

1. Asherov, A. T., Bogdanova, T. L. (2010). Scientific and methodological foundations of the formation of information culture of students of technical universities UIPA, Kharkiv. (In Ukrainian).
2. Barma, O. (2014). The formation of students-managers' informational culture in the frame of higher educational institutions libraries' activities (case of the library of Belarus State University of Art and Culture). *Visnyk of the Lviv University. Series Bibliol. Libr. Stud. Inform. Techn.* (9), 254–263. https://www.lnlibrary.lviv.ua/wp-content/uploads/2023/02/Visnyk9_254-263.pdf (In Ukrainian).
3. Hurevych, R. S. (2003). Formation of information culture of future expert. *Pedagogy and psychology of professional education: research results and prospects*, 354-360. (In Ukrainian).
4. Danylevych, Y. O., Naumova, L. V., Milevska-Vovchuk, L. S. (2021). The part of information and communication technologies in the educational process. *Medical Education*, (1), 83–88. <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11977> 83-88 (In Ukrainian).
5. Dyshlieva, S. (2015). The Information and Communication Technologies (ICT) and their role in educational process. *Education.UA*. https://osvita.ua/school/method/technol/6804/#google_vignette (viewed 12 November 2024) (In Ukrainian).
6. Stages of information technology development. <https://tech4science.wordpress.com/2019/11/17/етапи-розвитку-інформаційних-технол/>

- (viewed 26 November 2024) (In Ukrainian).
7. Kolomiets, O. B. (2019). Pedagogical conditions of formation of information culture of future clerk in the conditions of the present. *Domestic science at the turn of the era: problems and prospects for development: materials of the All-Ukrainian scientific and practical Internet conference* (October 17, 2019), Pereyaslav-Khmelnytskyi, 54, 155-159. <https://drive.google.com/drive/folders/1KLMnNFMZ2veqghJeGr3Xylc6m-qiZU8j> (In Ukrainian).
 8. Kochubei, L. (2017). Features of modern information and communication technologies in Ukraine. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Купаса НАН України*, Київ, 3 (89), 44-70. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_osoblyvosti.pdf (In Ukrainian).
 9. On the Recommendations of the parliamentary hearings on the topic: «Reforms of the information and communication technologies industry and the development of the information space of Ukraine»: resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated March 31, 2016 No. 1073-VIII. (2016). *Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR)*, 17, 191. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-19> (viewed 25 November 2024) (In Ukrainian).
 10. The level of development of ICT in Ukraine and the world. (2015). <http://edclub.com.ua/analitika/riven-rozvytku-informaciyno-komunikaciyh-tehnologiy-v-ukrayini-ta-sviti> (viewed 21 November 2024) (In Ukrainian).
 11. Sandulovych, O. (2017). Development of information and communicative technologies that their role in "new economy" XX-XXI centuries. https://revolution.allbest.ru/economy/00801408_0.html#google_vignette (viewed 23 November 2024) (In Ukrainian).
 12. Alguliyev, R. M., Mahmudova, R. Sh. (2015). Information Culture Formation as The Most Promising Direction of Individual's General Culture. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*, 7(3), 54-61. <https://www.mecs-press.org/ijmecs/ijmecs-v7-n3/v7n3-8.html> . <http://dx.doi.org/10.5815/ijmecs.2015.03.08> .
 13. Ekhaeva, R. M., Dzhegystayeva, L. I., Kvitkovskaya, A. A. (2023). Research of Formation of Students' Information Culture in the Educational Environment. *SHS Web of Conferences. International Scientific and Practical Conference on Social Sciences and Humanities: Scientific Challenges of the Development of Modern Society (SHCMS 2023)*, 172, 01007. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317201007>.
 14. Grevtseva, G. Y., Tsiulina, M. V., Bashtanar, I. M., Kirillova, Y. V., Novikov, K. A., Osipova, T. V. (2022). Formation of the information and digital culture of university. *ISCKMC 2022 International Scientific Congress «Knowledge, man and civilization»*. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, 1164-1171. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2022.12.149/> .
 15. Kawończyk, E. (2016). Wpływ kultury organizacyjnej szkoły na kształcenie kompetencji informacyjnych nauczycieli i uczniów – na przykładzie ZS im. Walerego Goetla w Suchej Beskidzkiej. *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym. Teoria i praktyka*, II, 211-224. https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/b7/bb/b7bb3570-71f7-448f-b6af-6be8477d37b2/kultura_informacyjna_tom_ii.pdf .
 16. Turalbayeva, A., Zhubandykova, A. ., Nabuova, R. ., Buzaubakova, K. ., Mailybaeva, G., Abdullina, G. (2021). Formation of information culture of students through information technology. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 13(4), 794–805. <https://doi.org/10.18844/wjet.v13i4.6265> .
 17. Ward, J. M. (2019). Digital Literacy Development in Teacher Education Programs. *The Journal of the Effective Schools Project*. <http://journals.sfu.ca/jesp/index.php/jesp/article/view/45>. (viewed 23 November 2024).

The article was received by the editors 06.02.2025

The article is recommended for printing 14.03.2025